

jellemző jelenség, hogy mind az öt tanulmány történeti tárgyú. *Tóth* Lajos a páskha eredetéről és történeti fejlődéséről ír, *Pongrácz* József Pál apostol efezusi missziójáról, *Tóth* Endre a főiskola egykori nagy professzorának, *Márton* Istvánnak az életrajzát írja meg, *Trócsányi* Dezső Mártonnak a tudományos munkásságát tárgyalja, *Török* István pedig a napjainkban nagyjelentőségű teológusnak, *Barth* Károlynak a kifejlődését vizsgálja.

Az értekezések mind olyanok, melyek általános érdeklődésre is számot tarthatnak a szakember tanulmányozása mellett. Az egyik általános kultúrtörténeti, szellemtörténeti vonatkozása alapján, mint a páskha esetében szemléltető ritusfejlődési folyamat, a másik, mivel az európai keresztény kultúra kibontakozásának egy jelentős mozzanatát tárgyalja, mint Pál apostol efezusi működését, az utolsó, mert *Barth* teológiájának az ismertetésével, korunk szellemi arculatának egy redőjét mutatja be. Miniket azonban leginkább a két magyar vonatkozású tanulmány érdekelhet.

Mindenesetre fel lehet vetni a kérdést, vajjon metódikai szempontból helyes volt-e kettéválasztani *Márton* életét és tudományos munkásságát, hiszen élet és mű szorosan egybetartoznak mindenképpen, *Márton*nál pedig különösképpen egybetartoztak: irodalmi működése is elsősorban gyakorlati céljait szolgálta: a magyar szellemi élet és iskolaügy reformálását és a legszorosabb hatásviszonyban állt életével. De a két tanulmány szerzői látták *Márton* életének és művének egységét, ha külön-külön oldalról tekintve is, és kiegészítik egymást, úgyhogy az olvasóban aztán kialakul a szintetikus kép. Ez a kép és a szerzők által összehordott gazdag anyag nevezetes vonásokkal járul hozzá nemcsak a magyar iskolatörténet, hanem a reformkorszak általános történetének

ismeretéhez. *Márton* István a lehányatott pápai iskola felemelője és a főiskola megalapítója volt, emellett *Kant* tanainak első harcosa hazánkban. Ritka tipikus alakja korának. És két biográfusának nagy érdeme, hogy megrajzolják háttérében a korabeli iskolai és egyházi életet, s a kor szellemi áramlatait és azok küzdelmét, mely azután az előtérben, *Márton* szellemében, mint konkrét küzdőtérrel folyik szemünk előtt. Minthogy az objektív szellem: a kultúra a szubjektív szellemelekben, az egyénekben él, a történeti áramlatok bensejébe is legkönnyebben egy-egy egyéni életsors szemlélete által hatolhatunk. Másrészt azonban az egyéni szellem fejlődését sem érthetjük meg a ráható történeti milió nélkül. A szellemtörténelmi megértés eme circulus vitiosusát különösen szépen oldotta meg *Trócsányi* Dezső.

Márton István élete tragikus véget ért. Utolsó esztendeiben keserű félreértések választották el azoktól, kikért egész életében dolgozott. De művének, a főiskolának fennállása igazolja őt. És igazolja ez a hatalmas kötet is, hogy élnek iskolájában azok a törekvések és az a szellem, mely őt lelkesítette: az európai kultúra művelése a magyar művelődés gazdagítására.

Jóó Tibor.

Zsigmond János: Agave. Költemények. Hatvan, 1932. — *Zsigmond* János érzékeny, könnyen rezonáló lélek. Problémái, bár nem emelkednek felül a mindennapiság zónáján, kedves, poétikus fényben csillognak. Szemléletének módja is határozottan poétai: olykor gyermekiesen friss és sokszor gyermekesen naiv. De a lélek kagylója — éppen mert nagyon érzékeny — minden hatásra visszazeng, pedig néha jó a kagylónak összecukódnia és gyönggyé formálnia a beléje hullott porszemet. Az élmény mögött mindig ott les a banalitás veszélye és

sokszor meg is nyilatkozik sokat hallott jelzők, szavak bosszantó ismétlődésében. Különösen ott, ahol az író, bizonyos nekilendülés után, egyszerre megtorpan, eltéved, de nem akar megállni. Minden versben egy a legfontosabb: érjen véget abban a pillanatban, amint a belső erők nem lendítik felfelé. Jobb egy értékes torzó, mint egy befejezett gics. A mondanivalónkkal ki kell lépünk önmagunkból, feljebb és túl kell lépünk önmagunkon, hogy a személyes élmény, a maga egyéni hatása mellett egy bizonyos többletet is hozzon: az újszerűség fényét. Ez nem mesterség, ez adomány. A tökéletes feloldódás nehéz, embert és életet kívánó adománya.

A versek nagy többségében erőteljes a nekilendülés (Szabad szél ujjong), sokszor azonban ezt az erőt, nem a bátor szavakban szeretnénk látni, hanem az érzések hullámszásában, amelyek, ha látszatra határozatlanok is, mély belső erők, harmóniák, tökéletesebb átélés irányítanak. Jó olvasni ilyen sorokat: «új gyümölcsök szunynyadó csecsemői», «víg fiúként füttyű-rész a szél», «ifjúságom kezét elengedem», «félénk nyarunk a messzeség ölében elbúvik», «a meztelen bokor melegre vágyva feltekint a napra», «örömkovácsok vidám kopácsolása». Ha ezek mellett a színek mellett van tompító szürke árnyék, de van hibátlan, friss hangulatforrásból táplálkozó vers is. Különösen szép: «Nyári mezők élete», «A fák», «Arasznyi lét», «Magányos férfi imája». Tanácsunk: a költő sohase törekedjék reminiscenciákra, fakuló és messzi hangulatok visszaidézésére, merítsen az élet friss forrásából. J. M.

Anyai oktatás. Bessenyei György által. A budapesti Csalogány-utcai Tanítónőképző-intézet ifjúságának kiadása. A *Magyar Irodalmi Ritkaságok* egyik újabb számát, *Bessenyei Anyai oktatás-át*, tanulóleányok rendezték

sajtó alá. A kiadásra választott könyv jól megfelelt e derék iskola jellegének: pedagógiai mű, szerzőjének egyénisége folytán azonban irodalmi jelentőségű is. Az *Anyai oktatás* Bessenyeinek egyik kevésbé ismert munkája. Bécsben jelent meg, 1777-ben, azóta újabb kiadása nem volt. Bessenyei úgy nyilatkozik előszavában, hogy a mű teljesen az övé. «Ha fordítás volna, annak szerzőjével menthetném magamat a gondolatok gyengeségében és a fáradt ékesenszólásban; de mindenre nézve tulajdonom lévén, lehető gyalázatjának elviselésére is el kellett magamat tökéllenem, ha szerencséje nem lenne olvasóimnak tetszeni, kiknek jó igyekezetemet inkább, mint gondolataimat mentségemre ajánlván, szerencsés léteket is kívánom». *Eckhardt Sándor*: «Bessenyei és a francia gondolat» c. kiváló tanulmányában (Egyetemes Philológiai Közöny, 1919—1920.) rámutatott arra, hogy az *Anyai oktatás*, legalább részben, nem eredeti. Két fejezetét (II. és VII.) szószerint átvette Bessenyei egy angol író művéből (*Avis d'un père à sa fille par Mr. le Marquis d'Hallifax* traduit de l'Anglois), azonban a többiben is követi mintája tervét. Az eltérések érdekesek s jellemzők Bessenyeire. Kérdés, mennyiben önállóak a Hallifaxtól eltérő részletek? Valószínű, hogy ha a forráskutatás újabb hatásokat mutatna is ki e könyvre nézve, legszebb fejezeteinek egyéni értékét nem lehet kétségbevonni. Bessenyei Tudósítása a maga eredetiségéről s az a tény, hogy két fejezet idegen írótól való, eleinte zavarba hozta a növendékeket. De hamar átlátták, hogy az eredetiség fogalma a XVIII. században más volt, mint ma. Az *Anyai oktatás úttörő* könyv a magyar nőnevelés terén; megérdemli, hogy szakemberek bővebben foglalkozzanak vele s jelentőségét kimutassák. A Csalogány-utcai Tanítónőképző-intézet igazgatónöje, *Grynaeus Ida*, nagy szeretettel megírt elő-